Oslo | Oslo før

Oslo før: Vann må vi ha! Byens vannforsyning har alltid vært sårbar

Ved gravingen i Storgata i fjor sommer dukket det frem gamle vannrør fra det første vanntilførselssystemet. *Foto: Rune Thomassen*

Oslos sårbare vannforsyning gjør at det nå bygges en ny og skrekkelig dyr vannledning helt fra Holsfjorden. Behovet for å skaffe byen nok vann er slett ikke noe nytt.

Leif Gjerland
Historieformidler

overkommelig nærhet. Derfor vokste den lille handelsbyen Oslo frem for over 1000 år siden ved Alnas utløp; en sikker vannkilde. Over i den nye byen Christiania som ble grunnlagt i 1624, ble vannforsyningen med ett en krise som måtte håndteres. Den nye byen lå ikke rett ved noe ferskvann.

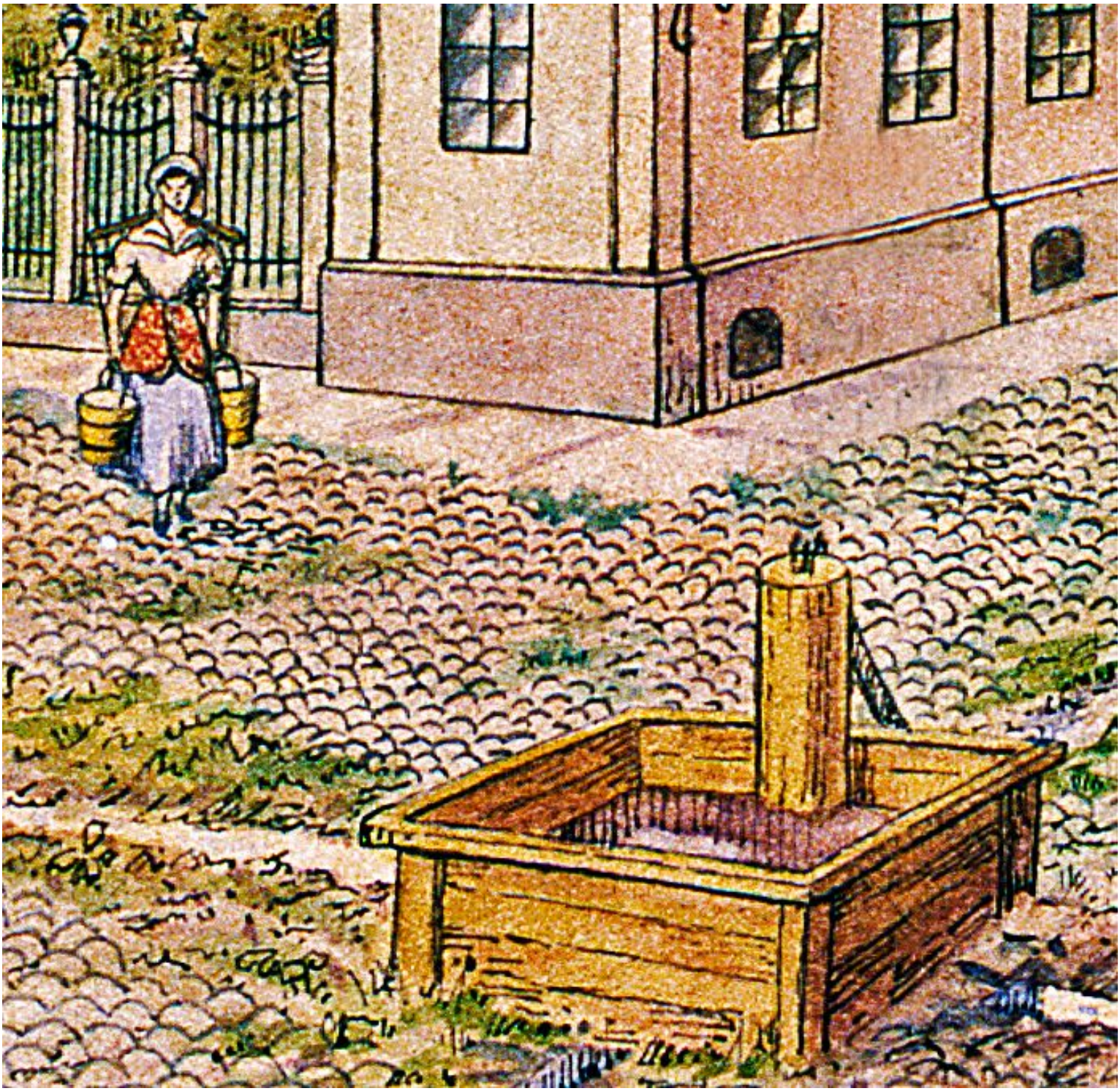

Vannpost i Dronningens gade. I Christianias gatekryss ble det satt opp vannposter der vannet rant og rant og rant, slik at alle kunne gå og forsyne seg. *Foto: Anna Diriks / Oslo museum*

Vannrør av tre

Christiania ville gi et nødvendig vanntrykk.

ANNONSE

Et slikt system var selvsagt avhengig av gode rør. Det visste man råd for på 1600-tallet. Passende trestammer ble hult ut med ca. 10 cm åpning til vannrør som ble klinket sammen med jernbeslag og gravet ned. Og der lå de og ledet vannet fra Vøyen til Christiania i tiår etter tiår. Vel fremme i byen rant og rant og rant vannet ut midt i gatekryssene, i åpne vannposter som alle kunne hente vann i.

Høyere uttak

Midt på 1850-tallet kom industrien og slo seg til ved Akerselva for å bruke fossene der som kraftkilde. Dette var lenge før ordet «miljøvern» var oppfunnet, og industrien tok elven i bruk som dumpingplass for slagg og avfall. Kvaliteten på det livgivende drikkevann sank. Christiania fikk igjen behov for bedre vanntilførsel.

Problemet ble løst i 1860 ved å flytte inntaket litt høyere opp i elven. Uten at det hjalp, drikkevannskvaliteten var fortsatt dårlig. Syv år senere ble det besluttet å hente ut drikkevann helt oppe fra Maridalsvannet.

Liten, diskret, gul og staselig. Den første vannvokterboligen ble bygget i 1867 på Bjølsen over et høyst nødvendig trykkreduksjonsbasseng midt mellom Maridalsvannet og Christiania. *Foto: Leif Gjerland*

Uttak fra Maridalsvannet 150 høyere oppe økte vanntrykket. Det ble for sterkt for de gamle rørene. Igjen var gode råd dyre. Grave opp alt og skifte til jernrør? Nei, det ville bli svært kostbart. I stedet gikk det kanskje an å minske vanntrykket?

ANNONSE

Som tenkt, så gjort! På Bjølsen, midtveis mellom Maridalsvannet og Christiania ble det nå gravet ut et enormt stort trykkreduksjonsbasseng for å nullstille vanntrykket. Derfra og ned var vanntrykket igjen lavt nok til at de gamle rørene klarte å håndtere det uten å sprekke og lekke mer enn før. Med kommunal stolthet ble det på toppen av bassenget bygget en liten vannvokterbolig med verdighet som sto det i datidens fornemme Homansbyen.

Bak Vannvokterboligen på Bjølsen ligger fortsatt det gamle vannbassengets lufteanlegg og nedgangslemmer *Foto: Leif Gjerland*

I dag er det lille byggverket på Bjølsen bare et vakkert innslag på høyre side av Akerselva for vandrere nedover. Under huset ligger det gamle vannbassenget. Det er en enorm, men avstengt kjeller som går langt ut i hagen. Svinger du oppom, vil du se lufteanlegg og nedgangslemmer i hagen bak huset.

Nye rør

Gamle og stadig mer morkne vannrør var ikke tilstrekkelig i det lange løp for den sterkt voksende hovedstad, industribyen Christiania. Svakheten i systemet ble avslørt i en katastrofalt stor bybrann 14. april i 1858. Den startet i et snekkerverksted i Dronningens gate der noen hadde glemt å slukke ovnen om kvelden. I en voldsom fart slikket flammene seg bortover gaten, oppover Prinsens gate og helt opp til Kirkegata, for deretter å dreie bort til Karl Johans gate.

I tillegg til å avsløre at det frivillige brannvesenet hadde en elendig fremmøtedisiplin, ble det krise fordi man manglet vann. De opptil 200 år gamle uthulede og sammenføyde trestokkene var gamle, råtne og lekk. Mange gårdeiere hadde snikkoblet seg på private, ulovlige ledninger som også reduserte vanntrykket. Det var ikke nok vann til slukkingen. Storbrannen la hele 41 bygårder i ruiner.

Dette ble støtet til en omfattende utskifting til jernrør for å få et bedre og mer driftssikkert ledningsnett. De morkne, gamle trerørene ble liggende for å råtne vekk.

I mange tiår fortsatte systemet med felles vannposter i gaten ute i forstedene, særlig på Østkanten. Enkelte steder pumpet folk opp vann i bøtter fra felles vannpumper til ut på 1960-tallet.

På Enerhaugen måtte iskaldt vann hentes ute på gaten til langt inn i vår tid. Foto fra 1963. *Foto: Ukjent fotograf/Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek*

Flere vannkilder

Fortsatt får Oslo det meste av vannet sitt fra Maridalsvannet. Vannbehandlingsanlegget på Skullerud henter vann fra Elvåga og dekker ca. 10 prosent av vannbehovet. I tillegg får folk i Sørkedalen vannet sitt i tunnel fra det lange Langlivannet ved Krokskogen.

ANNONSE

Mange av dagens mest populære badevann rundt Oslo har tidligere vært drikkevannskilder. For eksempel begynte Christiania i 1876 å hente ut vann fra Sognsvann og brukte det som vannkilde i nesten 100 år. Etter 1967 ble det gjort om til badevann.

I 1936 ble Steinbruvannet på Grorud drikkevannskilde. Derved mistet folk på Grorud en god og nærliggende bademulighet. Løsningen ble å lage en demning tvers over elven nedenfor. Denne nye badedammen heter rett og slett «Badedammen». I 1971

Hva nå?

I dag er 41 vann i og rundt Oslo underlagt restriksjoner fordi de sender vannet sitt videre ned til de store drikkevannskildene. Fra 2028 blir de flere. Fra da av skal det hentes vann fra Holsfjorden. Og da er vi ferdig? Tja, byhistorien forteller oss jo at ingen løsning varer evig ...

Det var nok få som tenkte over at de plasket rundt i et tidligere drikkevann da de badet i Steinbruvannet på Grorud i sommer. *Foto: Leif Gjerland*

Les også

Dette er historien om Oslo uten vann

Les mer om

Oslo før

Vann og avløp

ANNONSE